

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Noctes Atticae

Gellius, Aulus

[Venedig], 6. Apr. 1496

Liber quartvsdecimvs

[urn:nbn:de:bsz:31-272210](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-272210)

Nā mōtis & cæli & maris facies si tēpestiue dicatur probe dicitur. Salustii uerba sunt ex historia secunda. Sardinia in africo mari: facie uestigiū humani in orientē: q̄ in occi- dentē latior prominet. Ecce autē id quoq; in mentē uenit: q; etiā Plautus in penulo: faci- em pro totius corporis colorisq; habitu dixit. Verba Plauti hæc sunt.

Sed earum nutrix: qua sit facie mihi expedi:

Statura non magna corpore aquilo est.

Specie uenusta ore atq; oculis per nigris: formam quidem.

Hercle uerbis depinxit probe. Præterea memini Quadrigarium in undeuicesimo fa- ciem pro futura: totiusq; corporis figura dixisse.

Quid sit in satyra. M. Varronis caninum prandium.

Cap. xxix.

Audabat uēdicabatq; se nuper q̄spiā in libraria sedens: homo inepte gloriosus

Itanq̄ unus esset sub omni cælo iatyrax. M. Varronis enarrator: quas parti cy- nicas: alii manippeas appellāt: & iaciebat inde quædā nō admodū difficilia: ad

quæ conicienda aspirare posse neminem dicebat. Tū forte eū ego libꝛe ex iisdē satyris ferebā: qui ὕδωρον. i. aqua rigens inscriptus est. Propius igitur accessi: & nosti inq̄

magister uerbū illud scilicet uetus. Egregiā musicā: quæ sit abscondita: eam esse nulli rei. Oro ergo te legas hos uersus pauculos: & puerbi istius: q; in his uerlibus est sen-

rentiam dicas mihi. Lege inquit tu mihi potius: quæ nō intelligis ut ea tibi ego enarrem.

Quonā inq̄ pacto legere ego possum quæ nō assequor? Indistincta nāq; hēt: & cōfu- sa quæ legero: & tuā quoq; impediēt in tētionē. Tūc aliis et q̄ ibi aderāt cōpluribus idē

cōprobantibus: desiderātibulq; accipit a me librū ueterē fidei spectata lueulente scri- ptū. Accipit autē incōstātissimo uultu & mœstissimo. Sed qd deinde dicā? Nō audeo

hercle postulare ut id credat mihi. Pueri in ludo rudes: si eum librū accepissent? nō hī magis in legendo deridiculi fuissent. Ita & sniam intercidebat: & uerba corrupte pro-

nūciabat. Reddit igitur mihi librū multis iam ridentibus. Et uides inqt oculos meos ægros: assiduisq; lucubratiōibus prope iam pditos? Vix ipsos litterarū apices potui cō-

prehendere. Quū ualebo ab oculis reuise ad me: & librū istū tibi totū legā. Recte inq̄ sit oculis magister tuis. Sed in quo illis nihil opus est: id rogo te dicas mihi. Caninum

prandiū in hoc loco quē legisti: qd significat. At ille egregius nebulo: q̄ si difficili qua- stione perterritus exurgit statim. Et ambiens nō inqt paruam rem quæris. Talia ego

gratis nō doceo. Eius aut loci in quo id puerbiū ē: uerba hæc sunt: nō uides apud Mne- scheū scribi: tria genera esse uini: nigrū: albū: mediū. Quod uocat κίππον γίλυū: nouū

uetus: mediū: & efficere nigrū uirus: albū urinā: mediū τῆς ψυχῆς. i. cōcoctionē. Nouum refrigerare: uetus calefacere: mediū uero esse prandiū caninū. Quid significet prandiū

caninū: rem leuiculā diu & anxie quæsiuimus. Prandiū autē abstemiū: in quo nihil ui- um cāi-

ni potatur caninū dicitur: quoniā canis uino caret. Quū igitur mediū uinum appellat num

set: quod neq; nouū: neq; uetus esset: & plerunq; hoīes ita loquant: ut omne uinū aut nouum esse dicant: aut uetus: nullā uim habere significauit: neq; nouū neq; ueteris: qd

medium esset. Itcirco pro uino non habendum: quia neq; refrigeraret neq; calefaceret refrigerare id dicit: quod græce dicitur κῶα ψύζει.

AVLI GELII NOCTIVM ATTICARVM COM-
MENTARII LIBER Q VARTIVS DECIMVS.

Dissertatio Phauorini philosophi aduersus eos: qui chaldaei appellantur: & ex cœtus motibusq; syderum; & stellis: fata se hoïum dicturos pollicentur. Cap. primum.

Duersum istos q; sese chaldaeos: seu genethliacos appellat: ac de motu deq; positi stellis: dicere posse quae futura sunt pfitentur: audiuius quodam Phauorinũ philosophũ Romae graece differente egregia: atq; illustri oratõe: exercedi ne: aut ondedi gra ingenii: an q; ita serio iudicatioq; existimaret: nõ heo dicere. Capita aut locor; argumentorũq; quibus usus est: quoad eius meminisse potui: egressus ibi ex auditione propere annotaui. Ea; fuerũt ad hanc ferme lĩniam. Disciplinã istam chaldaeor; tantã uenustatis nõ esse quãta uideri uolũt. Neq; eos p̄cipes eius: actoresq; esse: quos ipsi ferat: sed id p̄stigiã rũ: officiarũq; genus comẽtos eẽ hoies eruscatores: & cibũ: quãstũq; ex mẽdaciis captantes: atq; eos quoniã uiderent terrena quãdã inter hois sita: caelestũ reg; sensu: atq; dictu moueri: quale est q; oceanus quasi lunã comes cũ ea simul senescit adolescitq;: hinc uidelicet sibi argumentũ ad persuadendum parauisse: ut crederemus oĩa reg; humana; & parua & maxima: tanq; stellis atq; syderibus euincta duci: atq; regi. Esse autem nimis q; ineptũ: absurdũq;: ut quoniã æstus oceani cum lunã curriculo congruit: negociũ quoq; alicuius qd ei forte de aquã ductu cũ riualibus aut de comũni pariete cũ uicino apud iudicẽ est: ut existimemus id negociũ quasi habena quãdã de cœlo uictum gubernari. Qd & si uĩ & ratioẽ quapiã diuina fieri potest: nequaq; tamẽ id censebat in tam breui: exiguoq; uitã spatio: quãtouis hois ingenio cõprehẽdi posse: & p̄cipi. Sed cõiectari pauca quãdã ut uerbo ipsius utar: $\omega\chi\upsilon\mu\epsilon\pi\sigma\tau\epsilon\pi\omicron\iota$. i. crassius: & pingui minetua nullo scientia; fundo cõcepta: sed fusa & uaga & arbitraria: qualis lõginqua oculos acies est: p̄interualla media caligantium. Tolli. n. quod maximũ iter deos atq; hoies differt: si hoies quoq; res ois post futuras p̄nosceret. Ipsam deinde syderum stellarũq; obseruationẽ: quã esse originẽ scia suã p̄dicaret: haud quãq; putabat liqui de cõsistere. Nam si p̄ncipes chaldaei qui in patetibus campis colebat stellis motus & uias & discessionẽ: & cœtus intuẽres qd ex iis efficeret obseruauerunt: procedat inquit hæc sane disciplina: sed sub ea modo inclinatione cœli sub qua tũc chaldaei fuerũt. Nõ enim potest inquit ratio chaldaeor; obseruationis manere: si qu; ea uĩ uelit sub diuersis cœli regionibus. Nã quãta inqt partũ: circuloũq; cœli: ex deurgẽtia: & cõnexionibus mũdi uarietas sit: quis nõ uidet? Eadẽ igit; stellã: per quas omnia diuina humanaq; fieri cõtendunt: sicuti ne: alq; quãq; pruinas: aut calores cient: sed mutãt: & uariant tẽpestatesq; eodẽ in tẽpore alibi placidas: alibi uiolẽtas mouet: cur nõ euẽta quoq; reg; ac negocior;: alia efficiunt in chaldaeis: alia in gætulis: alia apud danubiũ: alia apud Nilum. Per. autẽ inqt incõsequẽs ipsum quidẽ corpus & habitũ tam p̄fundi aeris sub alio: atq; alio cœli curuamine nõ eundẽ manere. In hoïum aut negociis stellas istas opinari idẽ semp ostẽdere si eas ex quacũq; terra cõspexeris. Præterea mirabat id cuiq; p̄ p̄cepto liquere. Stellas istas quas quasi a chaldaeis & babiloniis siue ægyptiis obseruatas ferunt quas multi erraticas. Nigidius errone: uocat nõ esse pluris q; uulgo diceretur. Possẽ enim fieri existimabat: ut & alij qdam planetã pari potestate essent sine quibus recta atq; perpetua obseruatio p̄fici non quiret: neq; eos tamẽ cernere hoies possẽt p̄pter exuperantiã uel splendoris uel altitudinis. Nam & quãdam inquit sydera e quibusdam terris cõspiciuntur. Earumq; terrar; hoibus nota sũt: sed eadem ipsa ex omni terra

terra alia nō uidentur & sunt aliis oīno ignotissima. Atq; ut uidemus inquit: & has tantūmodo stellas: & ex una parte terræ obseruari debuisse: quæ tandē finis obseruationis istius fuit: & quæ tēpora satis esse uisa sunt ad percipiendum: qd p̄mōstraret: aut cœtus stellarū: aut circuitus: aut transitus. Nā si isto modo cœpta fieri obseruatio est: ut animaduertent: quo habitu: quaq; forma: quaq; positura stellarum aliquis nasceretur tum deinceps ab incunte uita fortuna eius: & mores: & ingeniū: & circumstantia rerū negociorūq; & ad postremum finis ēt uitæ spectaret. Ea q; oīa: ut usu uenerant litteris mandarent. Ac postea lōgis tēporibus: quū ipse ille eodē in loco eodē habitu forent eadē cæteris quoq; euentura existimarent: qui eodē illo tpe nati fuissent. Si isto quidē modo obseruari inceptū: exq; ea obseruatōe cōposita quædā disciplina est: nullo id pacto potest pcedere. Dicant. n. quot tandē annis: uel potius quot sæculis orbis hic obseruationis perfici quiuerit. Cōstare quippe inter astrologos dicebat stellas istas quas erraticas dicerent: quæ esse oīum res & fatales dicerent: infinito ppe & innumerabili numero annorū: ad eundē locum quū eodē habitu simul oēs pfectæ sunt: regredi: ut neq; ullus obseruationis tenor: neq; memoria ulla effigies litterarū: tanto æuo potuerint edurare. Atq; illud etiā cuiusmodi esset cōsiderandum putabat: q; aliud stellarū agmē foret: quo primum tempore cōciperetur homo in utero matris aliud postea: quum in decem mensibus p̄ximis in lucem ederet. Quærebaturq; qui conueniret diuersam sup eodē fieri demonstrationē: si ut ipsi putarent: alius atq; alius earundē stellarū situs: atq; ductus: alias & alias fortunas daret. Sed & nuptiarū tpe ex qbus liberi quærent: atq; ipso etiā illo maris: & fœminæ coitu iam declarari oportere dicebat certo quodam & necessario stellarū ordine: quales qualiq; forma hoīes gignerent: ac multo etiā anteq̄ pater ipse atq; mater nasceret: ex eorū geniture debuissent iam tum prospici: quinā olim futuri essent: quos si creaturi forent: & supra longe: atq; longe per infinitum: ut si disciplina ista fundamento aliquo ueritatis nixa est: cœlesimo usq; ab hīc sæculo: uel magis primo cœli atq; mundi exordio: atq; inde iam deinceps cōtinua significatione: quotiēs generis auctores eiusdē hoīs nascerentur: stella istæ p̄monstrare debuerint: qualis q; liq; fato futurus sit quisquis hodie natus est. Quo autem inquit pacto credi potest uniuscuiusq; stellarū formæ & positionis sortē: atq; fortunā uni oīno homini certā: destinātāq; cē? Eamq; formā post lōgissima sæculorū spacia restitui: si uitæ fortunarūq; eiusdē hominis indicia: in tam breuibus interuallis per singulos maiorū eius gradus perq; infinitum successuum ordinē: tā sæpe: ac tā multipliciter eadē ipsa nō eadē stellarū facie denotant. Qd si id fieri pōt: eaq; diuersitas atq; uarietas admittit: per omnis antiquitatis gradus ad significanda eorū hoīum: quæ post nascetur exordia: imparitas hæc turbat obseruationem. Oīsq; ratio disciplinæ cōfundit. iam uero id minime ferendum cenlebat: qd nō modo casus & euenta quæ euenirent extrinsecus: sed cōsilia quoq; hoīum ipsa & arbitria: & uarias uoluntates: appetitōesq; & declinatōes & fortuitos repentinosq; in leuissimis rebus aīorū impetus: recessusq; moueri: agitariq; desuper e cœlo putarent. Tanquā si forte ire in balneas uolueris: ac deinde nolueris: atq; id rursum uolueris: nō ex aliqua dispari: uariarūq; animi agitatione: sed necessaria quadā errātium sydes: reciprocatione cōligerit: ut plane hoīes: nō quod dicitur λογικῶσα. id est rationalia animalia: sed ludicra & ridenda quædam. ψευροβασα. i. neruis mouentia esse uideantur: si nihil sua sponte: nihil arbitrato suo faciunt: sed ducentibus stellis: & au-

rigantibus. Ac si inquit potuisset prædici affirmant. Pyrrhus ne res: an Mannius Cu-
 rius prælio uicturus esset: cur tandē non de alea quoq; ac de calculis: & alueolo aude-
 ant dicere: quisnā ibi ludetiū uincat. An uidelicet magna sciunt: parua nesciunt: & mi-
 nora maioribus imperceptiora sunt. Sed si magnitudines rerum sibi uindicāt magisq;
 esse perspicuas: & facilius comprehendī posse dicunt: uolo inquit mihi respondeant:
 quid in hac totius mundi contemplatione: præstantis naturæ operibus in tam paruis
 atq; breuibus negociis fortunisq; hominū magnum putent. Atq; id uelim inquit re-
 spondeant: si tam paruum: atq; rapidum est momentum temporis: in quo homo na-
 scens fatum accipit: ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli: plures simul ad
 eandem competentiam nasci non queant: & si iccirco gemin quoq; non eadem uitæ
 sorte sunt: quoniam eodem temporis puncto editi sunt: peto inquit respondeant: cur-
 sum illum temporis transuolantis: qui uix cogitatione animi comprehendī potest: quo-
 nam pacto aut consulto assequi queant: aut ipsi perspicere & deprehendere: quū in tā
 præcipiti dierum noctiumq; uertigine: minima momenta ingentes facere dicant muta-
 tiones. Ad postremum autem: & quid esset q; aduersum hoc dici posset requirebat: qd
 homines utriusq; sexus omnium ætatum: diuersis stellarum motibus in uitam editi:
 regionibus sub quibus geniti sunt longe distantibus: omnes tamen isti: aut hiantibus
 terris: aut labentibus tectis: aut oppidorum expugnationibus aut eadem in nauī fluctu
 obruti: eodē genere mortis: eodemq; ictu corporis interirent. Quod scilicet inq; nūq;
 eueniret: si momēta nascendi singulis attributa: suas unumquodq; leges haberet: q; si
 quædam inquit in hoīum morte: atq; uita etiam diuersis temporibus editoq; per stella-
 rum pares quosdam postea conuentus paria nonnulla & consimilia posse dicunt obui-
 gere: cur non aliquando possint omnia quoq; paria usu uenire: ut existant per huiusce
 modi stellarum concursiones & similitudines. Socrates simul & Antisthenes: & Pla-
 tones multi: genere: forma: ingenio: moribus: uita omni: & morte pari: qd nequaquā
 inquit prorsus fieri potest. Nō igitur hac causa probe uti queunt aduersus hominū
 impares ortus: interitus pares. Illud autē cōdonare se iis dicebat: quod nō id quoq; re-
 quirerent: si uita mortisq; hominū: rerumq; humanarum omnium: tempus & ratio &
 causa in cœlo: & apud stellas foret: quid de muscis: aut uermiculis: aut echinis: multi-
 q; aliis minutissimis: terra mariq; animantibus dicerent: An ista quoq; iisdem quibus
 homines legibus nascerentur: iisdem itidem extinguerentur: ut aut ranunculis quoq;
 & culicibus nascendi fata sint de cœlestium syderum motibus attributa: aut si id non
 putarent: nulla ratio uideretur: cur ea syderum uis in hominibus ualeret. deficeret in
 cæteris. Hæc nos ficta & incondita: & propemodū ieiuna oratione attingimus. At Pha-
 uorinus: ut hominis ingenium fuit: utq; græcæ faciendæ copia simul & uenustas: lati⁹
 ea & amœnius & splendidius: & profluentius exequabatur. Atq; identidem commo-
 nebat ut caueremus: ne qua nobis istis sycophantæ ad faciendam fidem irreperent quā
 uident quædam interdum uera effutire: aut spargere. Non enim compræhensa inquit
 neq; definita: neq; præcepta dicunt: sed lubrica: atq; ambagiosa coniectatione nitentes
 inter falsa: atq; uera pedetentim quasi per tenebras ingredienti eunt. Et aut multa tē-
 tando incidunt repente imprudentes in ueritatem: aut ipsorum: qui eos consulunt:
 multa credulitate dicente: perueniunt calide ad ea: quæ uera sint: & iccirco uidentur
 in præteritis rebus: quā futuris ueritatem facilius imitari. Ista tamen omnia: quæ aut
 temere:

semere: aut astute uera dicunt: præ cæteris inquit quæ mētiuntur: parsea non fit mille-
 tima. Hæc autem quæ dicentem Phauorinum audiui: multa etiam memini poeta-
 rum ueterum testimonia confirmare: quibus huiuscemodi ambages fallaciose cōfu-
 tantur. Ex quibus est Pacuianum illud. Nam si qui quæ euentura sunt p̄uideant æq̄
 parent ioui. Item Accianum illud. Nihil inquit credo auguribus: qui aures uerbis di-
 uitant alienas: suas ut auro locupletēt domus. Item Phauorinus deterrere uolens & de-
 pellere adolecentes a genethliacis istis: & quibusdā aliis id genus qui pdigiosis artibus
 futura omnia dicturos pollicentur nullo pacto adeundos esse: consulendosq; huius-
 modi argumentis concludebat. Aut aduersa inquit euentura dicunt: aut prospera. Si
 dicunt prospera & fallunt miser fies frustra expectando. Si aduersa dicunt & mentiū-
 tur: miser fies frustra timendo. Sin uera respondent: eaq; sunt non prospera: iam inde
 ex animo miser fies: antequā e fato fias. Si foelicia promittunt: eaq; euentura sunt: tum
 plane duo erunt incommoda: & expectatio te spei suspensum fatigabit: & futurū gau-
 dii fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto utendum est istiusmodi ho-
 minibus res futuras præfagientibus.

Quē in modū dii seruit Phauorinus cōsultus a me sup officio iudicis. Cap. ii.

Vo primū tempore a prætoribus lectus in iudices sum: ut iudicia: quæ appel-
 lantur priuata: suscipere: libros utriusq; linguæ de officio iudicis scriptos con-
 quisiui: ut homo adolescēs a poetarū fabulis: & rhetorum epilogis: ad iudican-
 das lites uocatus rem iudiciariam: quoniam uocis (ut dicitur) uix penuria erat ex mul-
 tis q̄ aut magistris cognoscerē. Atq; in rerū quidē diffisionibus cōperēdinationibusq;
 & aliis quibusdā legitimis rebus: ex ipsa lege iulia: & ex Sabini Masurii: & ex quorū-
 dā aliorū iuris peritorū cōmētariū cōmoniti: & adminiculati sumus. In his aut quæ exi-
 stere solent: negotiorū ambagibus: & in ancipiū rationū diuersarū circūstātia: nihil
 quicquā nos huiuscemodi libri iuuerunt. Nam & si cōsilia iudicibus ex præsentū cau-
 sarū itatu capiēda sunt: generalia tamē quædā præmonita & p̄cepta sunt: quibus ante
 causam: p̄muniti iudex: preparariq; ad incertos casus futurarū difficultatum debeat:
 sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas. Petebatur
 apud me pecunia: quæ dicebat data numerataq; sed qui petebat: neq; tabulis neq; te-
 stibus id factum docebat: & argumentis admodum exilibus nitebatur. Sed eum con-
 stabat uix esse ferme bonū: notæ & expertæ fidei: & uitæ inculpatisimæ. Multaq; il-
 lustria exempla probitatis sinceritatisq; eius expromebant: illum aut unde petebatur
 hoīem esse nō bonæ rei: uitæq; turpi & sordida cōiuctumq; uulgo in mendaciis: plenū
 q; esse p̄fidiarū & fraudū ostendebat. Is tamē cū suis multis patronis clamitabat. Pro-
 bari apud me debere pecuniā datā cōsuetis modis: expēsi latiorē mēlæ rōnibus chiro-
 graphi exhibitione: tabularū oblatione: testiū intercessione. Ex quibus oībus si nulla
 re pbaret: dimitti iā sane oportere & aduersariū de calūniā dānari. Quod de utriusq;
 autē uita: atq; factis diceret: frustra id fieri atq; dici. Rē enim de petenda pecunia apud
 iudicē priuatū agi: nō apud censores de moribus. Tunc ibi amici mei quos rogauerā
 in cōsiliū uiri exercitati: atq; in patrociniis & i operis fori celebres: semperq; se circū-
 undiq; distrahentibus cauiss festinātes: nō sedēdū diutius: ac nihil esse dubiū dicebāt
 quā absoluēdus foret quē accepisse pecuniā: nulla pbatoē solēni docebat. Sed enim
 ego homines quum cōsiderabam alterū fidei: alterum probri plenum spurcissimæq;

*Esti. Qui uoti + expect
 fulaj et uiti inculpatis*

*Iste homo p̄munitus in
 in uindictis*

Spurcissima uita

est ut = L. fam. tit. 1. §. 1.
 uita: ac defamatiſſimæ: nequaquã adduci potui ad absoluendũ: iuſſi igitur diẽ diffindi:
 atq; inde a ſubelliis pergo ire ad Phauorinũ philoſophũ: quum meo tẽpore Romæ
 plurimum ſectabar. Ac de hoibus: q̄ apud me dicta fuerant: uti res erat: narro omnia
 Ac peto: ut & ipſum illud in quo hærebã: & cætera et̄ quæ obſeruanda mihi forent in
 officio iudicis: faceret me ut eaq; reſ; eſſem prudentior. Tũ Phauorinus religione illa
 cõtationis & ſolitudinis noſtræ cõprobata: id quidẽ inquit ſuper quo nũc deliberas
 uideri põt ſpecie tenui paruaq; eẽ. Sed ſi de omni quoq; officio iudicis præire tibi me
 uis: nequaquã e uel loci huius: uel temporis. Eſt. n. diſceptatio iſta multiuagã & ſinuofã
 q̄ſtionis multaq; & anxia cura: & circũſpiciẽtia indigẽs. Nam ut pauca tibi nunc qua
 ſtionũ capita attingã: iã omnium primum hoc de iudicis officio q̄ritur. Si iudex for
 te uel ſciat ſuper qua re apud eũ litigatur. Eaſ; reſ uni ei priuſq; agi cõcepta: & in iudiciũ
 deducta ſit: ex alio quodã negotio caſuq; aliquo cognita liquido & comperta ſit. Neq;
 id tñ in agenda cauſa p̄batur. Oporteat ne eũ ſecundũ ea quæ ſciens uenit iudicare an
 ſecundũ ea quæ aguntur: id eĩ inquit q̄ri ſolet: an deceat: an conueniet iudicium: cã iã co
 gnita: ſi facultas eſſe uideat̄ componendi negotiũ: officio pauliſper iudicis dilato cõis
 amicitia & quaſi pacificatoris partes recipere. Atq; illud amplius ambigi: ac dubita
 ri ſcio debeat ne iudex intercognoſcendũ ea q̄ dicto: quaſi toq; opus eſt dicere & qua
 rere: et̄ ſi cuius ea dici q̄riq; intereſt neq; dicat: neq; poſtulet. Patrocinarĩ. n. p̄ſus hoc
 eſſe aiunt non iudicare. Præter hæc ſuper ea quoq; re diſſentitur. An ex uſu exq; offi
 cio ſit iudicis rem cauſamq; de qua cognoſcit: interlocutionibus ſuis ita exprimere: cõ
 ſignareq; ut anteq; ſententiæ tẽpus ex iis: quæ apud eum in præſens confulſe uarieq; di
 cunt: perinde ut quoq; in loco ac tẽpore mouet: ſigna & indicia faciat motus atq; ſen
 ſus ſui. Nam qui iudices inquit acres: atq; celebres uidẽtur: nõ aliter exiſtimant rem: q̄
 de agitur indagari cõprehendiq; poſſe: niſi iſ qui iudicat crebris interrogationibus: ne
 ceſſariisq; interlocutionibus: & ſuos ſenſus aperiat: & litigantiũ deprehendat. Contra
 aut̄ qui ſedatiorẽ & grauiores putant: negãt iudicẽ debere ante ſententiã: dum cauſa
 utrinq; agitat̄: quoties aliqua re p̄poſita motus eſt: toties ſignificare quid ſentiat. Eue
 turũ. n. aiunt: ut qa pro uarietate p̄poſitionũ: argumẽtorũq; alius: atq; alius: motus ani
 mi patiẽdus eſt aliter. atq; aliter eadẽ in cauſa: eodẽq; in tẽpore ſentire: & h̄terloqui ui
 deatur. Sed de his inq̄t & cæteris huiuſcemodi iudicialis officii tractatib; & nos poſt
 hac: quũ erit ocium dicere q̄d ſentiamus: conabimur & præcepta Elii Tuberonis ſuper
 officio iudicis quæ nuperrime legi recẽlebimus. Q̄ d̄ aut̄ ad pecuniã p̄tinet: quã apud
 iudicem peti dixiſti ſuadeo hercle tibi utare. M. Catonis prudẽtiſſimi uiri cõſilio: qui i
 oratiõẽ quã pro L. Turio cõtra Cn. Geliũ dixit: ita eẽ morib; maiorũ traditũ ait: ob
 ſeruatũq; ut ſiquid inter duos actũ e: neq; tabulis: neq; teſtibus planũ fieri poſſit: Tũ
 apud iudicẽ q̄ de ea re cognoſceret: uter ex iis uir melior eſſet quaereretur. Et ſi pares eſ
 ſent: ſiue boni pariter ſiue mali: tum illi unde petitur crederetur: ac ſecundum eum iu
 dicaretur. In hac aut̄ cauſa de qua tu ambigis optimus eſt qui petit. Vnde petitur de
 terrimus: & reſ eſt inter duos acta ſine teſtibus Eaſ igitur & credas ei qui petit. Condẽ
 nelq; eũ: de quo petitur: quoniã ſicuti dicis duo pares non ſunt: & qui petit melior eſt.
 Hoc q̄dẽ mihi tũ Phauorinus ut uirũ philoſophum decuit: ſuaſit. Sed maius ego alti
 uſq; id eſſe exiſtĩmaui: q̄ quod meæ ætati & mediocritati conueniret: ut cognoſſe &
 cõdẽnaſſe de moribus: nõ de p̄batiõibus rei geſtã uideret: ut abſoluerẽ tamẽ iudicare
 in animũ

in animū nō quiui: & p̄pterea iurauī mihi nō liquere: atq; ita iudicatu illo solutus sum uerba ex oratione. M. Catonis cuius commemorat phaurinus: hæc sunt. Atq; ego a maioribus memoria sic accipi. Si quis qd alter ab altero pateret si ambo pares eēt. si ue boni: siue mali essent: q; duo res gessissent uti testes nō interessent: illi unde petitur ei potius credendū esse. Nūc si sp̄sionē fecisset Gelius cum Turio: nī uir melior esset Gelius q̄ Turius: nemo opinor tam insanus esset qui iudicaret meliorē eē Geliū q̄ Turium. Si nō melior est gelius Turio: potius oportet credi unde petitur.

An æmuli: in seniq; inter sese fuerint Xenophon & Plato. Cap. iiii.

Vi de Xenophontis Platonisq; uita: & moribus pluraq; omnia exquisitissime q scripser: n̄ abfuisse ab eis motus quosdā tacitos & occultos simultatis: & æmulatiōis mutuae putauere: & eius rei argumēta quædā cōiectorie ex eorū scriptis p̄tulerunt. Ea sunt p̄fecto eiuscemodi: quod neq; a Platone in tot numero libris mentio usq; facta sit Xenophontis: neq; itē cōtra ab eo Platonis in suis libris quanq; uterq; ac maxime Plato cōpluriū Socratis sectatorum in sermōibus quo scripsit cōmeminit. Id eēt esse nō sincerā: neq; amicā uolūtatis iudiciū credidere: q; Xenophon in clyto illi operi Platonis: quod de optimo statu reipublicæ ciuitatisq; administrandæ scriptum est lectis ex eo duobus fere libris: qui primū in uulgus exierāt: opposuit cōtra: conscripseritq; diuersum regis administrationis genus: qd̄ αἰ Δεῖος κύρου. i. institutiōis Cyri in scriptū est. eo facto scriptoq; eius ulq; adeo p̄motū esse Platonē ferūt ut quodā in libro mētiōe Cyri regis habita retractādi: leuādīq; eius opis gratia: uix quidē Cyrum uanū & strenuū fuisse dixerit αἰ Δεῖος Δουκόρως ἦρται το ἀραταῶν. i. institutiōnē at̄ minime recte attigisse. Hæc. n. uerba sunt de Cyro Platonis. Præterea putant id quoq; ad ista q̄ dixi: accedere q; Xenophon in libris: quos dictorū ac factorū socratis cōmētarios cōposuit: negat socratē de cœli atq; naturæ causis rōibusq; unq; disputasse. Ac ne disciplinas qdē cæteras: q̄ μαθηματικά. i. disciplinas græci appellāt: q̄ ad bene beateq; uiuēdū nō p̄gerēt: aut attigisse: aut cōprobasse. Idcirco turpiter eos mēiri dicit: q̄ dissertationes istiusmodi Socrati attribuerēt. hæc aut̄ inquit Xenophon quum scripsit: Platonē uidelicet notat: in cuius libris socrates de phylica & musica & geometria differit. Sed. n. de ueris optimis & grauissimis: si credēdū hoc: aut auspiciandū fut̄: cām eqdē eē arbitror nō obtrectatōis: neq; iuidiæ: neq; de gloria maiore pariēda certationis. hoc. n. p̄cul a maioribus philosophiæ absunt: i qbus illi duo oīum iudicio excellere: quæ igit̄ est istius opinionis ratio. Hæc p̄fecto est: epparatio ipsa plerūq; & parilitas uirtutū iter sese cōsimiliū: et si cōtētōis studiū & uolūtās abest: spēm tñ æmulatōis creat. Nā quū ingenia qdā magna duorū pluriūue in eiusdē rei studio illustrium laut̄ pari sunt fama: aut p̄xima: orit̄ apud diuersos fautores eorū industria: laudisq; æstimādæ cōtētō. Tū postea ex aliēno certamē ad eos quoq; ipsos cōtagiū certatōis aspirat. Cursusq; eorū ad eādē uirtutis calcē p̄gētū: qn̄ est cōpar uel ambiguus in æmulandi suspitōes nō suo sed fauētū studio delabit̄. Proinde igit̄ & Xenophon: & Plato socraticæ amcenitatis duo lumina: certare: æmulariq; inter sese existimati sunt: quia de iis apud alios uter esset exuperatior certabatur. Et quia duæ eminentiæ quum simul iūctæ in arduum nitantur supulacrum quoddam contentiōis æmulæ pariunt.

Quod apte Chrysippus: & graphice imaginem iustitiæ mudolis coloribusq; uerborum depinxit. Cap. iiii.

simul
ogitū

M. Cat. simul

Platōis
& Ze
nophō
tis æmu
latio

igrit̄
est

Iustitia
imago

Undigne me hercle: & cōdecōre Chrysippus in libroꝝ: qui inscribunt ἑρῆ καὶ
 λού. καὶ ἡ Δορῆσ. i. de honesto & uoluptate priō. Os & oculos iustitiā: uul-
 tū q̄ eius seueris atq; uenerādis uerboꝝ coloribus depinxit: facit q̄ppe imagi-
 nē iustitiā: fieriq; solitā esse dicit a pictoribus: rhetoribusq; antiquoribus ad hūc ferme
 modum. Forma atq; filo originali: aspectu uehemēti & formidabili luminibus oculo-
 rum acribus neq; humilis: neq; atroci: sed reuerēdā cuiusdā tristitiā dignitate. Ex ima-
 ginis istius significatōe intelligi uoluit iudicē: qui iustitiā antistes est oportere eē gra-
 uē: sanctū: seuerē: incorruptū: inadulabilē: cōtra improbos nocētēsq; imisericordē atq;
 inexorabilē: erectū atq; arduū & potentē uī & maiestate æquitatē: ueritatēq; terrificū
 Verba ipsa Chrysippi de iustitiā scripta hæc sunt. παρθεῖος δεῖ εἶναι δεῖ γέτα κα-
 τὰ σύμβολόν τόν ἀδιαφθόρον εἶναι καὶ μὴ λαμψέν διὰ δόμαί τοῖσ κακοῦρ-
 γοῖσ μὴ δεῖ προσιεῖσθαι μήτε τοῦσ ἐπιεικείσ λογῶσ μήτε πακαίτησιν καὶ δεῖ ἡ-
 στυν μήτε κολακείαμ μήτε ἀλλόμηνεντων τοῖδουτον οἰσ ἀκολούθωσ καὶ σκυρ-
 θρώσῃ γραφείσ καὶ συνεσηκόσ ἐχόσαστο πρὸσώπων καίεν τονον καὶ δεῖ Δορ-
 κοσ βλεπομσ αωτ τε τοῖσ μεμ ἀδικοῖσ φοβομ ἐμπώοειμ τοῖσ. δε δίκαιοῖσ θάρ-
 σοσ τοῖσ. μενοσ πρὸσ φιλόσ. ομτοσ τουτοιουτου πρὸσώπομ τοῖσ. δε ετε-
 ροῖσ: πρὸσ: σαμτοῦσ: idest dē uirgo esse indicio eā esse incorruptā. improbis nunq̄ cō-
 cedere: nō sermōes blādos: nō purgationē: nō deprecationē: nō adulationē: nō deniq;
 q̄c̄ aliud pati: Quas ob res merito tristis ēt pingit: uultu graui: aspectu cōtēto & tor-
 uo: ut iniustis terrorē icutiat: iustis fiducia p̄beat q̄n huiuscemodi facies iustis grata: i-
 iustis molesta sit. Hæc uerba Chrysippi: eo ēt magis ponēda existimaui: ut prompta
 atq; exposita ad cōsiderādū iudicādūq; sint. quoniā legētibus nobis ea delicatiores qui-
 dā in disciplinā philosophi: seuitiā imaginē istam esse non iustitiā dixerunt.

Lis atq; contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu uocati-
 uo uocabuli: quod est egregius. Cap. v.

Egregi-
us

Efessus ego quondam ex diutina commentatione laxandi leuādīq; animi gra-
 dia in Agrippæ cāpo deambulabam. Atq; ibi duos forte grammaticos conspi-
 catus: non parū in urbe Roma nominis: certationi eorum acerrime affui: quū
 alter in casu uocatiuo uir egregi dicēdum contenderet: alter uir egregie. Ratio autem
 eius qui egregi oportere dici censebat huiuscemodi fuit: quæcunq; inquit nomina: seu
 uocabula recto casu numero singulari: us syllaba finiuntur: in quibus ante ultimā syl-
 labam posita est i littera ea oīa: casu uocatiuo i littera terminantur: ut celius celi: modi-
 us modi: tertius tertī: accius acci: titius titi: & similia omnia: sic igitur egregius: quoniā
 us syllaba in casu nominandi finit eamq; syllabam præcedit i littera: habere debet i
 casu uocandi i litteram extremam: & iccirco egregi non egregie rectius dicetur. Nam
 diuus: & riuus. & cliuus: non us syllaba terminant: sed ea quæ per duo u scribenda est
 Propter cuius syllabæ sonum declarandum: reperta erat noua lra. f. quæ digamma ap-
 pellabat. Hoc ubi ille alter audiuit. O inquit egregie grammaticæ: uel si id mauius egre-
 giissime: dic oro te: insciūs: & impiūs: & sobriūs: & ebriūs: & p̄priūs: & p̄pitiūs: & an-
 xius: & cōtrariūs: quæ us syllaba finiunt: i q̄bus ante ultimā syllabā i littera est: quem
 casum uocandi habent. Me omni pudor & uerecundia tenet pronunciare ea secundū
 tuā diffinitionē. Sed quū ille paulisper oppositu horū uocabuloꝝ cōmotus reticuisset
 & mox tamē se collegisset eandēq; illam: quā definierat: regulam retineret: & propu-
 gnaret;

peio fecerat. petisse Varro ait in litteris: quas ad Oppianū dedit: quæ sunt in libro epistolicae questionum. iiii. in quibus litteris quoniam quæ ante scripserat non comparebant docet rursum multa ad eam rem ducenda. Primum ibi ponit quæ fuerint: per quos more maiorum senatus haberi soleret: eosque nominat: dictatores: consules: prætores: trib. ple. interreges: præfectum urbi: neque alii propter hos ius fuisse dixit facere senatusconsultum. Quoties uero uenisset. ut omnes isti magistratus eo de tempore romæ essent: tum quo supra ordine scripti essent: qui eorum prior alii essent: et potissimum senatusconsultum dandi ius fuisse. Addit deinde extra ordinario iure tribunos quoque militares: qui per consulibus fuissent. Item decemuiros: quibus impium consulere tum esset: Item triuuiros reipublicæ constituendæ causam creatos: ius consulendi senatum habuisse. Postea scripsit de intercessionibus. dixitque intercedendum ne senatusconsultum fieret ius fuisse iis solis: qui eadem potestate quæ iis: qui senatusconsultum facere uellent: maiore uel essent. Tum ascripsit de locis in quibus senatusconsultum fieri iure posset: docuitque: confirmauitque nisi in loco paugures constituto: quod templum appellaretur senatusconsultum factum esset: iustum id non fuisse: propterea & in curia hostilia: & in pœpeia: & post in iulia: quum profana ea loca fuisset: templa esse paugures constituta: ut in iis senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. Interque id quoque scriptum relinquit: non omnes ædes sacras templa esse: Ac ne eadem quidem Vestæ templum esse. Post hæc deinceps dicit senatusconsultum ante exortum: aut post occasum solis factum ratum non fuisse. Opus est ceterosque fecisse existimatos per quos eo tempore senatusconsultum factum esset. Docet deinde inibi multa: quibus diebus haberi senatum ius non sit: immolareque hostiam prius: auspiciarique debere qui senatum habiturus esset. De rebus quoque diuinis priusquam humanis ad senatum referendum est. Tum porro referri oportere: aut infinite de republica: aut de singulis rebus finite. Senatus quoque consultum fieri duobus modis: Aut per discessionem: si consentiret: aut si res dubia esset: per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim. Incipitque a consulari gradu: ex quo gradu semper quidem antea primum rogari solitum: qui princeps in senatum lectus esset. Tum autem quum hæc scriberet: nouum morem institutum refert per ambitionem gratiamque: ut iis primum rogaretur: quem rogare uellet: qui haberet senatum: dum ista tamen ex gradu consulari esset: præter hæc de pignore quoque capiendo differit deque multa dicenda senatori: qui quum in senatum uenire deberet: non adesset. Hæc & alia quædam id genus in libro: quo supra dixi. m. Varro in epistola ad Oppianum scripta executus. Sed quod ait senatusconsultum duobus modis fieri solere: aut conquisitis sententiis: aut per discessionem parum conuenire uidetur cum eo. quod Attius Capito in coniectaneis scriptum reliquit. Nam in libro. cclviii. Tuberonem dicere ait nullum senatusconsultum fieri posse: non discessione facta. Quia in omnibus senatusconsultis est in iis: quæ per relationem fierent discessio esset necessaria. Idque ipse Capito uerum esse affirmat: sed de hac omni re alio in loco plenius accuratiusque nos meminisse scribere.

Quæritum esse dissensumque an præfectus latinarum causa creatus ius senatus conuocandi: consulendi que habeat.

Cap. viii.

Præfectum urbi latinarum causa relictum: senatum habere posse Mutius negat: quoniam præfectus fiat. quæ non sit senatoria. M. ait Varro in. iiii. epistolicae questionum & Attius Capito in coniectaneis. cclviii. ius esse præfecto senatus habendi dicunt. Deque ea re assensum. Capitonem Tuberoni: contra sententiam Mutii refert. Namque & tribunis inquit

nis inquit plebis senatus habēdi ius erat: q̄q̄ senatores nō essent ante atimū plebiscitū.

AVLI GELII NOCTIVM AT TICARVM
COMMENTARIILIBER Q VINTVSDECIMVS.

Q̄ d̄ in. Q. Cla. annalibus scriptā ē lignū a lumine oblatū non ardere. Cap. primū.

Eclamaucrat antonius Iulianus: rhetor praterq̄ semp alias: tum uero r̄ i
miū quā delectabiliter & fœliciter sunt enim ferme scolasticæ istæ de
clamatōnes: eiusdē hoīs eiusdēq̄ faciūdiæ: non eiusdē tamen quotidie
fœlicitatis. Nos ergo familiares eius circumfusi undiq̄ cū p̄sequēba
mur domū quū deinde subeuntis montē cispium cōspicimus insulam

cispium
mons

quandā occupatā igni multis arduisq̄ tabulatis editā & propinqua iam omnia flagrare
uasto incēdio. Tum quispiā ibi ex comitibus Iuliani. Magni inquit redditus urbanor̄
prædior̄: sed pericula sunt longe maxima. Siq̄ autē posset remediū fore: ut ne tā assī
due domus romæ arderēt: uenū hercle dedissem res rusticas: & urbicas emissem: atq̄
illi Iulianus læta: ut mos eius fuit: interfabulandū uenustate. Si annalē inq̄ undeice
simū. Q. Clau. legisses: optimi & sincerissimi scriptoris: docuisset te p̄fecto Archela
us Regis Mithridatis p̄fectus: quā medela: quāq̄ solertia ignē defenderes: ut ne ulla
tua ædificatio e ligno correpta: atq̄ insinuata flammis arderet: Percōtatus ego sum qd̄
eēt illud mīr̄. Q. uadrigarii repetit. In eo igit̄ libro scriptū inueni: quū oppugnaret. L.
Sylla in terra attica: Pireū: & cōtra archelaus regis Mithridatis p̄fectus ex eo oppi
do ppugnaret: turrim lignē defendēdi gratia structā: quū ex oī latere circūplexa igni
foret: ardere nō quisse: quod ab archelao a lumine oblita fuisset. uerba Q. uadrigarii:
ex eo libro hæc sunt. Tū Sylla conatus est: & tpe magno eduxit copias ut Archelai tur
rim unā: quā ille interposuit: lignē incenderet uenit: accessit: ligna subdidit: summo
uit græcos: ignē admouit: satis sunt diu conati: nnnquā querūt icendere. Ita Archela
us omnem materiam obliuerat a lumine. Quod Sylla atq̄ milites emirabātur. & post
quā nō succendit: reduxit copias.

Quod Plato in libris: quos de legibus cōposuit: largiores latioresq̄ i cōuiuīs inui
tatiunculis uini non inutiles esse existimauerit.

Cap. ii.

X insula creta quispiā atate athenis agēs. Platonicū esse se philosophum dice
bat: & uiderier gestiebat. Erat at̄ nihili homo & nugator: atq̄ in græce facun
diæ gloria iactabundus. Præterea uini libidine adulq̄ ludibria ebriosus. Is i cō
uiuīs iuuenū: quæ agitare athenis hebdomadibus lunæ solenne nobis fuit simul atq̄
modus epulis factus & utiles delectabilesq̄ sermonēs cœperāt: tum silentio ad audiē
dū petito loq̄ cœptabat. Atq̄ id genus: uili & icōndita uerbor̄ caterua: hortabatur oēs
ad bibendum. Idq̄ se facere ex decreto Platonico p̄dicabat: tanquā Plato in libris quos
de legibus composuit: laudes ebriitatis copiosissime scripsisset: utilemq̄ eam esse bōis
& fortibus uiris censuisset: Ac simul inter eiusmodi orationē crebris: & ingentibus po
culis omne ingenium ingurgitabat. Fomitē esse quendam dicens & incitabulū i ge
nii: uirtutisq̄: si mens & corpus hominis uino flagraret. Sed. n. Plato in primo: & in se
cundo de legibus: uno ut ille nebulo opinabat̄: ebrietatem istam turpissimā: quæ la
befacere: & minuere hoīum mentes solet laudauit. Sed hanc largiorē paulo iucundio
r̄eq̄ uini inuitationē: quæ fieret sub qbūdā q̄si arbitris: & magistris cōuiuioꝝ sobriis
nō improbauit. Nā & modicis modestisq̄ interbibendū remissionibus refici: integrariq̄

p ii